

İslâm'da Örtünmenin Felsefesi ve Yeniden Temellendirmesi

10 Eylül 2022

Prof. Dr. Mehmet Görmez
İslâm Düşünce Enstitüsü Başkanı

Prof. Dr. Mehmet Görmez
İslâm Düşünce Enstitüsü Başkanı

İslâm'da Örtünmenin Felsefesi ve Yeniden Temellendirmesi

عُذُّ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ،

Değerli kardeşlerim,

Maddi-manevi varlığının farkında olan insanoğlu, ilk yaratılışından itibaren bedenini örtmeyi ve onu teşhir etmemeyi daima esas almıştır. Bu sebeptir ki bazı ilkel kabileler hariç tarih boyunca bütün dinlerde, bütün kültürlerde, medeniyetlerde, bütün ahlak sistemlerinde insan için aslolan örtünmek olmuştur. İnsan, sadece bedenini sıcaktan soğuktan tabiatın etkilerinden korumak için değil, aynı zamanda manevi değer atfederek hep örtünmüştür. Tarih boyunca, medeniyet ilerledikçe, insan medenileştikçe ,toplumsal hayata katıldıkça, örtünmeye, giyinmeye, kuşanmaya daha fazla önem vermiştir. Bilindiği üzere, daha bir asır öncesine kadar gerek Hristiyan gerekse Yahudi kadınlar, tıpkı Müslüman kadınlar gibi örtülü idiler. Ancak modern zamanlarda Sanayi Devrimi ile her konuda olduğu gibi bu konuda da insanlık büyük bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Denilebilir ki, modern zamanlarda, örtünme kadar ötekileştirilen, itibarsızlaştırılan, beden teşhiri kadar özendirilen bir şey olmamıştır. Hatta modern zamanlar, bir sömürge alanı olarak kendisine insan bedenini seçmiştir. Erkeğin, kadının, çocuğun bedenini kullanmaktan imtina etmemiştir. 1950'lerde başlayan cinsel devrimle birlikte bedenin bir mülkiyet olarak algılanması, cinselliği bir metaa dönüştürmüş, insan bedenini teşhir etmeyi, cinsiyetini göstermeyi, hatta cinsiyetini insanlığının önüne geçirmeyi genel geçer bir kural olarak tercih etmiştir. Daha sonra gerek moda gerek özgürlük ve gerekse herkesleşme adına, insanlara farklı yollardan sunulan argümanlarla küresel ölçekte insan yeni bir durumla karşı karşıya kalmıştır.

Dijitalleşme ile birlikte bir sanal ekran uygarlığı kurulmuş ve bu uygarlıkta haz eksenli bir görsel idrak egemen olmuştur. Bu uygarlıkta insan hem kendisi ile hem öteki ile hem de alem ile ilişkisini hakikat üzerinden değil suret ve görüntü üzerinden kurmuştur. Bu uygarlığın en büyük hareket noktası akıl değil göz olmuştur. En büyük eylemi düşünmek değil bakmak, müşahede etmek değil seyretmek olmuştur. Göz bu uygarlıkta nazar ve müşahede aracı olmaktan çıkmış, zaman zaman bir arzu istek ve şehvet aracına dönüşmüştür. Bütün bunlar da

örtünmenin fitri, dini, manevi, metafizik anlamını kaybetmesine, ilahi maksadının ortadan kalkmasına yol açmış, ahlaki zeminden kopmasına sebebiyet vermiştir. Görsel idrakin egemenliği, insanın tahayyül edemeyeceği, gayri ahlaki iyilikleri görselleştirilmiş ve yaygınlaştırmıştır. Cinsiyeti metalaştırmış, mahremiyeti yok etmiştir. Cinsiyeti metalaştıran sektörler doğurmuştur. Bakma ameliyesini şehvete, görme ameliyesini hazza dönüştürmüştür. Görsel idrakin egemenliği, aklın idrakini zayıflatmış, kalbin idrakini bir çeşit ölümle karşı karşıya bırakmıştır.

Değerli kardeşlerim,

Bugün modernleşmenin, küreselleşmenin, dijitalleşmenin bütün bu meydan okumalarına karşı çıkan, insanı örtünmeye davet ederek bu teşhir girdabından kurtarmaya çalışan, insana iffeti, hayayı, izzeti salık veren bir tek yüce İslam dininin şaşmaz ilke ve prensipleri kalmıştır. Ancak ne yazık ki modernleşme, küreselleşme ve dijitalleşmenin baskıları bir tarafa, İslam'da kadın ve örtünme meselesinin yanlış temeller üzerine bina edilmesi, Müslümanların örtünmenin hikmet ve felsefesini iyi izah edememeleri ve bu konuda tutarsız davranışları, **Müslüman alimlerin örtünmeyi yanlış ve eksik temellendirmesi, örtünmenin yalnızca kadına has bir emir gibi sunulması, erkeklerin örtünme konusundaki dine baskın çıkan töresel bakışları, zaman zaman örtünmenin kadının hayata katılması olarak değil de hayattan tecrit edilmesi olarak yorumlanması ve uygulanması, kadın için örtünmenin mütemmim bir cüzü olarak kabul edilen başörtüsünün, İslamafobik bir nefrete muhatap edilmesi terk edilmesi, bu terkin özgürlük kurgusu üzerinden sunulması, örtülü kadınların temsil yükü, İslam dünyasında da aynı sorunların daha çelişkili olarak yaygınlaşmasına neden olmuştur.** İslam dünyasında yaşanan bu sorunların sebepleri, aslında sadece dini değil aynı zamanda siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürelidir. Ancak sonuçları maalesef dini olmuştur. Bu da örtünme pratiğinin ruhunu ve maksadını olumsuz yönde etkilemiş, örtünmenin manevi, ruhi ve metafizik temellerini büyük ölçüde kaybetmesine sebebiyet vermiştir.

Bütün bu sebeplerle bizlere gelen yoğun sorular üzerine bugünkü dersimizde İslam'da örtünmenin felsefesi ve yeniden temellendirilmesi üzerinde durmak istiyorum. Biz hocaların, İslam'ın bütün meselelerini dönüp dolaşıp kadın üzerinden tartışmalarının, Allah'ın kadın kulları nezdinde bir din yorgunluğuna neden olduğunun farkındayım. Bu sebeple örtünmeyi kadın ve erkek özelinde değil en üst kimlik olan insan temelinde ele alıp örtünmenin yalnızca

cinsler arasındaki ilişkiyi tanzim eden bir olgu olmadığını ve aslında ne olduğunu konuşacağız. Ben bu konuyu beş açıdan ele alarak, beş temellendirme yapmaya çalışacağım. Bunlar sırasıyla *fitri temellendirme* yani örtünmenin insanın bizzat kendisine bakan yönü kendisi ile olan ilişkisi açısından. İkincisi *kelami temellendirme* yani örtünmenin insan-Allah ilişkisi boyutu, insanın Rabbi ile ilişkisine bakan yönü. Üçüncüsü *fikhi temellendirme* yani örtünmenin insan, insan ilişki kadın erkek ilişkisi açısından nasıl ele alınması gerektiği üzerinde duracağım. Dördüncü temellendirme, *ahlaki temellendirme* yani örtünmenin etik boyutu. Beşinci temellendirme, *estetik temellendirme* yani örtünmenin cemel yönü zarafet ve estetik boyutu.

Fitri Temellendirme

Örtünme hem kadın için hem erkek için aslında fitri bir olgudur. Fıtrat nedir? Fıtrat, insanın yaratılıştan sahip olduğu bir değerler hafızasıdır. Başka bir ifade ile *fitrat*: Doğuştan insana yüklenen ilahi bir yazılımdır. Örtünme ve onun dayandığı iffet, edep, haya gibi yüksek duygular aslında bu değerler hafızasında ve bu ilahi yazılımda var olan değerlerdir. **Bedenin mahremiyetini korumanın iyi, doğru, güzel; bunu teşhir etmenin ise kötü, yanlış, çirkin olduğu, insanın bu değerler hafızasında mevcuttur.** Örtünmenin bu fitri temelini en güzel izahına Kur'an-da, Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın yaratılışı kıssasında görürüz. Hepinizin bildiği gibi bu kıssaya göre Hz. Âdem ile Hz. Havva yaratıldıktan sonra, Allah Teala onları her türlü nimet ile donatılmış cennetine koymuş ve şöyle buyurmuştur: “Ey Âdem, sen ve eşin cennette yerleşip dilediğiniz şeyden yiyin ancak şu ağaca yaklaşmayın sonra zalimlerden olursunuz”. “وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ”¹ Kıssaya göre, şeytan kapalı olan mahrem yerlerini birbirine göstermek için onlara fısıldayıp kafalarını karıştırdı ve Rabbiniz size iki sebeple bunu yasakladı. “Eğer yerseniz melek olursunuz, yerseniz ebediyete kavuşursunuz, ebedi yaşayanlardan olursunuz” diye bir gerekçe sundu. “Ben gerçekten sizi iyiliğinizi isteyenlerdenim” diye bir de yemin etti. Böylece ikisini de yoldan çıkarmış oldu. Ağacın meyvesini tattıkların da mahrem yerleri açılıverdi. Bunun üzerine onlar cennet yapraklarından mahrem yerlerini örtmeye başladılar. Bu, ayette bizzat geçer. Rableri onlara: “ben size o ağacı yasaklamadım mı? Şeytanın size apaçık bir düşman olduğunu söylemedim mi?” diye seslendi. Onlar dediler ki: Ey Rabbimiz, biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz, eğer bize acımazsan biz ziyan edenlerden oluruz. Kur'an-ı bu kıssayı şöyle bir ayette bitirir ve bu çok

¹ 2/Bakara, 35.

önemlidir. “ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ”/Ey Âdem oğulları, size mahrem yerlerinizi örtecek giysi indirdim. Süsleneceğiniz elbise yarattım. Takva elbisesi işte o daha hayırlıdır.”²

Değerli kardeşlerim bu kıssadan anlaşıldığı üzere, beşeriyetten ademiye, ademiye insanıyete geçerken ortaya çıkan ilk şey, insanın fitratındaki örtünme olgusunu keşfetmesidir. Hani dedim ya değerler hafızasında mevcuttu bu. Bu olgu, ne sadece kadına ne sadece erkeğe mahsustur. Kadın ve erkek için ortak bir değerdir. Buna göre **örtünme sadece görsel değil göksel bir nimettir**. “ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا ”/Ben size elbise indirdim” diyor. Örtünme insan için bir takva yani bir korunma, bir arınma, bir izzet, bir ziynet olarak Allah'ın nimetidir. Bu nimet Allah'ın her an görüyormuşçasına ihsan şuuruyla hareket etmeyi iktiza eder. Bu da ancak takva elbisesini, ayetin sonunda geçen o takva elbisesini giymekle mümkündür. Peki, takva elbisesi nedir? Takva elbisesi sadece fiziksel bir örtü değildir, insana, kendine, kâinata, Rabbine karşı sorumluluk bilinci ile kuşanmaktır. Bedensel örtünmeyi anlamlı kılandır takva örtüsü, örtünmeye ruhunu verendir. Tüm örtünmelerin zirvesidir. Takva elbisesi olmazsa, beden örtüsü kuru bir görüntüden ibaret kalır, bir şekilden ibaret olur. Bu fitri temellendirmedi.

Kelamî Temellendirme

Örtünme zannedildiği gibi sadece insan, insan ya da kadın-erkek ilişkisini tanzim etmekten, düzenlemekten ibaret değildir. Örtünmenin insan-Allah ilişkisine bakan çok önemli bir yönü vardır. Zira insan-Allah ilişkisi sadece bir Halik-mahluk ilişkisi değil, sadece bir Rab-kul, rububiyet-ubudiyet ilişkisi değil. Aynı zamanda bir şahid-meşhud ilişkisidir. Bir şahit olan ver bir de şahit olunan var. Bu ilişki gereği insan daima Allah bilinci ile yaşar. Hani Kur'an da sıkça ifade edilen ayetler var “ أَلَيْحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ ”/İnsan kendisini kimsenin görmediğini mi zannediyor?”³, “ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ”/Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir.”⁴ “ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ ”⁴ “ وَنَهَىٰ عَنْ مَوَدَّةِ الَّذِينَ كَفَرُوا لَعَلَّكُمْ أَتَقُونَ ”/Nereye dönerseniz Allah'ın zati oradadır.”⁵ Bütün bu ayetleri hatırlamamız gerekiyor. Hatta insan-Allah arasındaki bu şahit-meşhut ilişkisi bir misaka dayanıyor. Biz buna **şahadet misakı** diyoruz. Buna göre insan daha yaratılmadan önce ruhlar aleminde Rabbinin birliğine, varlığına, azametine şahit olmuştur. “ وَأَشْهَدُهُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا ”/Hani elest

² 7/Araf, 26.

³ 90/Beled, 7.

⁴ 57/Hadid, 4.

⁵ 2/Bakara, 115.

bezminde ki o şahadet. Rabbim Âdem oğullarını kendileri hakkındaki şu sözleşmeye şahit tuttu. Ben sizin rabbiniz değil miyim? Elbette şahidiz.”⁶ dediler. Bu birinci, yaratılmadan önceki şahitliğimiz, şahadet misakımız. Bir de yaratıldıktan sonra bir şahadet ilişkimiz var. İnsan, Rabbinin yüce isimlerine şahit, ayetlerine şahit, sıfatlarına şahit, nimetlerine şahitlik etmekte, Allah Teala ise kulunun her haline, her fiiline, her niyetine, her sırrına şahitlik etmektedir. Cenabı Hak bunu yine Kur'an'da muhtelif ayetlerde “*وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ*”/Allah her şeye şahittir.”⁷ Buyurur. Binaenaleyh, **örtünme sadece aynadaki bene ya da sokaktaki insana değil Rabbin nazarına hitap eder. Dinin kelami temellendirme de dikkate almamız gereken en önemli unsurlardan birisi bu. Zira hiçbir nazar, En Yüce Nazır'ın nazarından daha kıymetli değildir.**

Değerli kardeşlerim,

Göz, kalbe açılan en önemli kapıdır. Ve bu kapıyı koruyan, Allah'ın nazargâhı olan kalbini de korumuş olur. Hadiste de ifade edildiği gibi; “*إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَىٰ صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ*”/Allah sizin suretlerinize mallarınıza nazar etmez. Allah sizin kalplerinize nazar eder, amellerinize nazar eder.⁸ Burada bilhassa genç kardeşlerim şöyle bir soruyu yönetebilirler: Nitekim bana bunu açıkça yönettiler. “Milyonlarca galaksi yaratan Allah benim ne giydiğim de saçımın teli ile neden ilgileniyor ki?”

Değerli kardeşlerim, sevgili gençler,

Oysa bu konu öyle sadece giyim kuşam saç sakal meselesi değildir. İnsanın yaratılış gayesi ve varoluş hikmeti ile ilgilidir. Zira Allah Teala insana, yaratılışın gayesini, varoluşun hikmetini bildirmiş ve ondan bu yüce değerlere göre yaşamasını istemiştir. İnanıp inanmama, kabul edip etmeme tercihini de biz kullarına bırakmıştır. **Örtünme ve beden mahremiyetini korumak da Allah'ın insanoğlundan istediği bu yüce değerlerden birisidir.** Aslında bu soruyu sorduran bakış açısının altında örtünmeyi sadece kadın-erkek ilişkisine indirgeyen, örtünmeyi sadece kadının sorumluymuş gibi gören bir yanılğı da vardır. Bilhassa, modern zamanlarda ortaya çıkan örtünmenin yalnızca maddi bir simge olduğuna dair ideolojik bir vehim vardır. Oysa örtünme herhangi bir ideolojinin simgesi değildir. İncanın, iffetin bir göstergesidir. Fıtratın, izzetin, istikamet, kişiliğin, kimliğin bir çeşit dışavurumudur. Buna

⁶ 7/Araf, 172.

⁷ 58/Mücâdele, 7.

⁸ Müslim, Birr, 34.

göre örtünme insana edebi kuşandırır. İnsanın arınmış bir ruh ile yaşamasını sağlar. Örtünme bir alamet bir simge değil. İlla bir kelime kullanacaksanız ayet kullanılabilir bir ayettir. Ne fark var: simge maddidir bedenidir, ayet ise semavidir, manevidir, ruhidir.

Fıkhi temellendirme

Müslüman alimler, kahir ekseriyeti örtünmenin mahiyetini, sınırlarını sadece cinsler arasındaki ilişkiye dikkat çekerek iki kavram üzerine bina ettiler; biri *avret* biri *fitne*. Maalesef bu bakış açısı nassın sınırlarını zaman-zaman aşarak birtakım törelere davetiye çıkarmıştır. Şunu açıkça ifade etmek isterim ki, **erkeği kayıran, erkeğin tesettür konusundaki tutarsızlıklarını meşrulaştıran, erkek zaviyesinden bir örtünme felsefesi dini değil töreseldir.** Örtünmeyi yalnızca avret fitne kavramı üzerinden değerlendirdiğimizde, örtünme sanki yalnızca kadın-erkek ilişkisini tanzim eden bir şey olarak takdim edilmiş olur. Erkeğin fitneye düşmemesi için kadının örtünmesi emredilmiş gibi anlaşılır. Oysa bu da gençler nezdinde İlahi adalete uygun bir değerlendirme olarak görülmez. İtirazlar bu noktadan geliyor. Bu takdirde örtünmede sadece şekil şartlarını yerine getirir, örtünmenin ruhunu kaybederiz. Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de önce erkeklere hitap ederek “قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ”⁹ Mümin kullarıma söyle gözlerini haramdan sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar.”⁹ sonra “قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ”¹⁰ Mümine kullarıma söyle onlar da gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar.”¹⁰ Buyurur. Yüce Allah bu iki emri ile fitne ve avret merkezli bir değerlendirme ile bu husustaki mesuliyetin öyle sadece kadına yüklenemeyeceğini açıkça ortaya koyuyor. Nitekim başka bir ayette “هُنَّ لِبَاسٍ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٍ لِهِنَّ”¹¹ Onlar sizin için elbisedir sizde onlar için elbisesiniz”¹¹ buyurur. Kazanlı alim Musa Carullah'ın yıllar önce dilimize kazandırdığım bir kitabı var. *Kur'an-ı Kerim Ayet-i Kerimelerinin Nurları Huzurunda Hatun*. Bu eserdeki ifadesi ile, İslam bilginleri, örtünme ile ilgili bütün emir ve yasakları fitne korkusu gibi mevhum hikmetlerle izah ettikleri için bu hükümler zaman zaman kadını güneşin nurundan ilmin aydınlığına kadar her şeyden mahrum bırakacak şekilde uygulanmıştır, der. Oysa, ilmin ve imanın aydınlığında fitne olmaz. Varsa fitne erkeklerin gözlerinde kalplerinde ve dillerinde bulunur. İlle de tedbir almak gerekiyorsa erkeklerin gözlerine nikap, kalplerine adap, dillerine ikap lazım gelir. Bu sebeptendir ki hiç kimse bütün semavi dinlerin kabul ettiği

⁹ 24/Nûr, 30.

¹⁰ 24/Nûr, 31.

¹¹ 2/Bakara, 187.

örtünmeyi sadece fitne korkusuna bağlayamaz der. Zira **İslam'da örtünme, kadınların sadece yüzlerine ve vücutlarına ait değil, hürmetlerine ve hukuklarına dairdir. Örtünme hiçbir zaman avret perdesi olarak emredilmemiştir. Şeref şiarı, ismet ridası yahut hürmet ihramı olmak sıfatıyla farz kılınmıştır. Şeref şiarı**; yani şeref simgesi. *İsmet ridası*; yani onun manevi varlığını da koruyan bir örtü. *Hürmet ihramı*; tıpkı hacıların giydiği ihram gibi ona saygınlık kazandıran bir ihram olarak tarif eder. Ve arkasından der ki; evlerde kadınların bulunduğu bölme *harem* denilmesi de hürmete mebnidir. Kabetullah'a hangi maksatla *harem* deniliyorsa hatunların hanesine *harem* denilmesi de ondandır der. Kısaca bütün bu ayetlere göre İslam'da örtünme müşterektir. Yani erkeği ve kadını birlikte kapsamaktadır. Hayayı ve iffeti korumak, bu bilinci yaygınlaştırmak sadece kadının vazifesi değildir. Kadınıyla erkeğiyle bütün insanlığın ortak görevidir. Bu hususta cinsler arasındaki fark örtünmenin sınırları ile ilgilidir. Nitekim ayetin devamında Ahzab Suresindeki cilbab ayeti ne ilaveten bu ayeti de baktığımızda “وَأَيُّضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ خُيُوبِهِنَّ”/Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar”¹² emri ile kadın için başı örtmenin de örtünmede mütemmim bir cüz olduğu açıkça belirtilmiştir.

Değerli gençler,

Fıkhi açıdan yeniden temellendirmesi gereken önemli hususlardan bir tanesi *insan-beden* ilişkisidir. Öncelikle şunu açıkça ifade etmek isterim ki *insan-beden* ilişkisi bir mülkiyet ilişkisi değildir. Bir emanet ilişkisidir. Bir modern zaman söylemi olarak, “beden benim ne istersem onu yaparım” cümlesini sıklıkla duyuyoruz. Bunu bir özgürlük bir hürriyet pırlıtısı, ışıltılı tepsilerde de zaman zaman sizlere sunulduğunu görüyoruz. Ancak bilmek gerekir ki, insanın Rabbi ile gerçekleştirdiği misaklardan biri de *emanet misakı*dır. Bu misaka göre, her şey insana emanet edilmiştir. İnsanın varlık ve evrenle ilişkisi bir egemenlik ve mülkiyet ilişkisi değildir, bir emanet ilişkisidir. Beden de bizim mülkümüz değil, bize bir emanettir. Bu misak ile bedenlerimiz üzerinde biz egemenlik kurmayacağımızı, hükümlanlık iddiasında bulunmayacağımızı ilan etmiş oluruz. Özgürlüğümüzün bize, “beden benim ve onu istediğin gibi kullanırım” deme hakkı vermediğini idrak etmiş oluruz. Bir insanın başka bir insanın bedenini yok etmesi ile kendini öldürmesi, intihar etmesi arasında hiçbir fark yoktur. Başkasına bir meta olarak, insan bedenini teşhir edemez. Bu idrak içinde olduğumuzu biz bununla izhar etmiş oluruz. Bir emanet olduğunu bedenimizin bize bir emanet olduğunu ve bu emanete asla

¹² 24/Nûr, 31.

ihamet etmeyeceğimizi ikrar etmiş oluruz. Nitekim Yüce Rabbimiz “ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ / Ey iman edenler Allah ve Resulüne ihanet etmeyin. Size verilen hiçbir emanete ihanet etmeyin.”¹³ Derken, bunlar içinde bize verilen emanet olarak verilen bedenimizde vardır.

Fıkhi temellendirmede yapılan yanlışlıklardan biri de örtünmenin kadının hayattan tecridine yol açacak şekilde yorumlanmaya ve uygulanmaya çalışılmasıdır. Bunda kadının sesi avrettir, yüzü avrettir, eli, ayağı avrettir gibi fitrata aykırı, töresel yorumlarında payı büyüktür. Tabi ki herkesin şahsi kanaati olabilir. Fakat Cenab-ı Hak Kur'an da “ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ ” / Açıkta kalanlardan başka ziynetlerini göstermesinler”¹⁴ buyurduğu halde, sevgili Peygamberimiz de bu ayeti bizzat Hz. Ebubekir'in kızı, Hz. Ayşe'nin kız kardeşi Hz. Esmâ üzerinden kadının örtünme sınırlarını açıkça tarif ettiği halde İslam dünyasında bazı töresel kıyafetler üzerinden kadının toplumsal, kamusal hayattaki bütün varlığını ortadan kaldırmayı doğuran aşırı yorumlar da benimsenebilmiştir. Oysa **insanlar arası ilişkiyi tanzimde örtünmenin maksadı asla kadını dört duvar arasına hapsedmek değildir. Hele hele kadını toplumsal hayattan tecrit hiç değildir. Bilakis kadının toplumsal/kamusal alanda var olmasını temindir. Kendisi kalarak, her iki cinsin müşterek paylaştığı nezih bir hayatı inşa**dır. Nitekim, Cenabı Hak iyiliği emredip kötülüklerden alıkoymak, dinin rahmet ve hikmeti insanlığa takdim etmek için kadın ve erkeği birbirinin velisi ilan etmiştir. Şu ayet çok manidardır. “ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ ” / Mümin erkekler, mümin kadınlar birbirlerinin velileridirler. Birlikte ma'rufu emrederler, iyiliği egemen kılarlar. Birlikte kötülüğü ortadan kaldırırlar. Namaz kılarlar, zekatlarını verirler, Allah'a ve Resulüne itaat ederler ve işte Allah da onları bütün merhameti ile kuşatır”¹⁵ buyuruyor.

Ahlakî Temellendirme

Öncelikle belirtmek isterim ki; İslam dininde ahlak fitrattan, kelimadan, fıkihtan, ibadetten ayrı bir kategori değildir. Altını çizerek ifade etmek isterim ki, “bir şey ahlakidir” denildiği zaman bu asla, olsa da olur olmasa da olur demek değildir. Bilakis olmazsa olmaz demektir. Böyle düşünenler ahlakın dindeki yerini tespit edemeyenlerdir. Zira İslam'da ahlak

¹³ 8/Enfal, 27.

¹⁴ 24/Nûr, 31.

¹⁵ 9/Tevbe, 71.

bir *kemal* meselesi değil bir *beka* meselesidir. Aynı zamanda ahlakın dinden ayrı bir şey olduğunu da söylemek mümkün değildir. Din ahlaktır, ahlak dindir. Dinin ahlaktan ayrılması, dinin kendisinden ayrılması demektir. Din-ahlak ilişkisi nasıl ayrılmaz bir bütün ise dinin bütün hükümleri, örtünme de dahil, ahlaktan bağımsız düşünülemez. Sık sık ifade ettiğim bir söz vardır. “الأخلاق عقل الأحكام/Ahlak ahkâmın hükümlerin aklıdır.”¹⁶ **Örtünmenin ahlakî temeli hayâdır.** Hayâ nedir? Hayâ, pek çoğumuzun bildiği manada öyle basit bir utanma duygusundan ibaret değildir. Hayâ ile *hayat* aynı kökten gelir yani *hayâ, hayattır*. Hayasızlık da ölümdür. Bir çeşit idrak ölümüdür. Hayâ, tıpkı takva gibi Allah'a karşı sorumluluk bilincidir. Hayâ, mahza iyiliktir. Hayâ, külli bir ahlaktır. Hayâ, insanın kendini kötü çirkin yanlış olandan alıkoymasıdır. İyi, doğru, güzel olanı sürekli kuşanmasıdır. Bizi kötülüğe götürecektir her türlü şeyden uzaklaştıran, Rabbimizin daima bizimle beraber hazır ve nazır olduğu bilincidir. Örtünme, hicap, tesettür ise insanın haya duygusuna hitap ederek onu besler, ruh burada nasiplenir. Ruh, su gibidir, girdiği şeklin kabını alır. Allah Resulünün şu hadisini bu modern zamanlarda çok daha iyi anlayabiliriz. Şöyle buyuruyor: “إن لكل دين خلقا وخلق الإسلام الحياء/Her dinin temel bir ahlakı vardır İslam'ın temel ahlakı hayadır.”¹⁷ Buna göre hayâ, sadece bir değer değil değerler üreten külli bir ahlaktır. Allah Resulü pek çok hadiste imanla hayâyı adeta eş değer ifade eder. “الحياء الحياء والإيمان/Hayâ, imandandır.”¹⁹ “الحياء من الإيمان/Hayâ, imandandır.”¹⁸ “شعبة من الإيمان/Hayâ, imandan bir şubedir.”¹⁸ Hayâ ile iman kardeştir. Biri ortadan kalktığı zaman diğeri de kalkar.”²⁰ buyurur. Başka bir hadisinde hayâyı bütün peygamberlerin getirdiği bir ortak değer olarak ifade eder. “إن مما أدرك الناس من كلام النبوة الأولى: إذا لم تستح فاصنع ما شئت/İnsanlık ilk günden beri bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri bir söz bilir: “Şayet hayâ etmiyorsan dilediğini yap.”²¹

Estetik Temellendirme

Dinin her hükmünün bir de estetik boyutu vardır, bunu unutmamalım. İslam'ın her emrinde Allah'ın esmasından Cemal sıfatının bir yansıması mutlaka görülür. Kişi, şahadet bilincine sahip olursa her haline şahitlik eden bir varlık olarak Allah'a iman eder. Ahlakî

¹⁶kaynak.....

¹⁷ İbn Mâce, Zühd, 17.

¹⁸ Müslim, İmân, 58; Nesâî, İmân, 16.

¹⁹ Müslim, İmân, 59.

²⁰ Hâkim, Müstedrek, 58.

²¹ Buhârî, Edeb, 78.

değerlere ve dinin emirlerine sadece *Kemal* olarak değil *Cemal* olarak da bakar ve bu *Cemal* insanda bir bilgiye dönüşüyor, bir hikmete, bir marifete bir muhabbete dönüşür. **Örtünmenin sadece bedeni kapatmak gibi bir vazifesi yoktur.** Aynı zamanda bir güzellik ve estetik boyutu vardır. Daha önce de geçen “قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاءَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ”/Size mahrem yerlerinizi örtecek bir giysi ve süsleneceğiniz ve ziynetleneceğiniz elbiseyi indirdik.”²² ayeti aslında örtünmenin aynı zamanda estetik boyutuna da işaret ediyor. Çünkü bu ayette üç harften oluşan bir kelime var “رِيش” “Ne demektir? “Kuş tüyü” demektir. Kur’an dilinde Arapçada “رِيش” kavramı ziynetin ve güzelliğinde zirvesini ifade eder. Razi’nin ifadesi ile “*rîş*” örtünmenin *Cemal* boyutudur. Yani “رِيش” ziynetin de fevkinde bir güzelliği ifade eder. Ancak “رِيش” sadece maddi bir güzellik değil manevi güzelliği de ifade eder. Başka bir ayette Yüce Rabbimiz, cahiliye döneminde Araplar Kabe’yi çıplak olarak tavaf ediyorlardı onları buradan men etmek için “يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ”/Ey Âdem oğulları her mescide girdiğiniz zaman ziynetinizi takınız.”²³ diye emretti. **Burada mühim olan yaratıcının belirlediği sınırlara riayet etmektir. Emredilen belirli bir şekil ve suret değildir. Bunun dışında kıyafetlerin örflere göre kültürlere göre geleneklere göre iklim şartlarına göre değişkenliği aslında bir rahmettir dinin bir rahmetidir. Sınırlara riayet edildiği müddetçe belli bir şekli dayatmak bu rahmeti ihlal etmektir.** Taha Abdurrahman’ın ifadesi ile; iki çeşit güzellik vardır. Bir Venüs güzelliği bir de Yusuf güzelliği vardır. Venüs güzelliği, ismini Roma mitolojisindeki aşk, şehvet ve güzellik tanrıçasından alır. O da Yunan mitolojisindeki Afrodit’e dayanır. Sadece yüzeysel bir güzelliştir, bedensel bir güzelliştir. Kaynağı maddidir, maddi duyulardır. Duyulara hitap eder, etkiler, fakat aldatır. İnsanı maddeye ve dış görünüşe mahkûm eder. İkinci bir güzellik ise Yusuf güzelliğidir. Bu güzellik ismini Hz. Yusuf’tan alır. Yusuf güzelliğini dayanağı ise beden güzelliği ile beraber ruh güzelliğidir. Bu güzellikte ise haz unsurundan çok gözün nuru vardır, kalbin süruru vardır. Basara değil basirete hitap eder aynı zamanda. Etkiler ama aldatmaz. İnsanı en güzele en Cemil olana götürür. Hani “إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ”/Allah güzeldir, güzel olanı sever derken bu kastedilir.”²⁴

Edebi bir yoruma göre Yusuf’un üç gömleği, örtünmenin üç şekline ve üç özelliğine işaret eder. “Kamis” birincisi, yalancı gömlektir. Kardeşleri Yusuf’u kurt yedi diyebilmek için

²² 7/A’râf, 26.

²³ 7/A’râf, 31.

²⁴ Müslim, İmân, 147.

babalarına götürdükleri kanlı gömlektir. “وَجَاؤُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ/Üstüne uydurma bir kan İzi olan gömleği gösterdiler.”²⁵ Yusuf’un ikinci gömleği, yırtılmış gömlektir. Ama önden değil arkadan yırtılmıştır. Sahibini fitnedden koruyan hayaya götüren gömlektir. “وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدًّا مِنْ دُبُرٍ فَكَذَّبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ/ Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir; bu, doğru söyleyenlerdendir.”²⁶ Ayet açıkça ifade eder. Üçüncü gömlek, Hz. Yakub’un kaybettiği, kör gözlerini açan gömlektir. Manevi bir kokusu vardır. Latif bir yönü vardır. Gözleri açar basireti arttırır. Kokusu bile Yakup’un kaybettiği gözlerini açılmasına yetmiştir. Bu gözleri açan basireti besleyen bir gömlektir örtünmedir. “ادْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَأَلْفُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا/Hz. Yusuf şöyle demiştir: “Şu benim gömleğimi götürün babamın yüzüne koyun ki gözleri görecektir duruma gelsin.”²⁷

Sevgili gençler,

Sözlerimi bitirirken bir hususa işaret ederek bitiriyorum. Bugün her şeyi sorguladığımız gibi örtünmeyi de çeşitli sebeplerle sorguladığınızı biliyorum. Bunun dahili ve harici pek çok sebebinin olduğunun da farkındayım. Şüphesiz hayat yürüyüşlerimizde yaptığımız bütün sorgulamalar anlamlıdır. Ancak şunu unutmayın. **Bu sorgulamalar bizi ayakları sağlam basan, tutarlı ve Allah’a yaklaştıran emin yerlere götürüyorsa değerlidir, kıymetlidir. Bize var olan doğruları yıktıran sorgulamalar hakkı verilmiş sorgulamalar değildir.** Bugün örtünmekten, hicaptan, tesettürden vazgeçmek sadece örtüden vazgeçmek değildir. Çünkü örtünme, Allah’a karşı derin saygının ifadesidir. Fıtratın güzelce dışavurumudur. Örtünme, insana yerini hatırlatır. İnsana erdemli bir duruş kazandırır. Sadece örtünmek değil, neden örtündüğümüzü, örtünmenin işlevini Kur’anî zeminde bilmek, Allah’ın ahlakıyla ahlaklanmak gerekir. O’nun bize emrettiği değerlere sahip olmak gerekir. Ancak böyle yaptığımız takdirde kendimizi inancımızda sabit, istikametimizde diri tutmuş oluruz. İçimizde dışımızda esen rüzgarlara karşı sakındırmış oluruz. Sosyolojide Bourdieu’ya ait *habitus* diye bir kavram vardır. Habitus, bireyin davranışlarına yön veren, kendimizi içinde bulduğumuz toplumsal hayat demektir. İnsanlık tarihinde son yıllara kadar ağırlıklı olan habitus, örtünme yönüyle modern zamanlarda bu habitus, örtünmenin terkine ve bedeninin teşhirine doğru evrilmiştir. Elbette özgürlüğe nedenli düşkün olduğunuzu biliyorum. **Ancak özgürlük,**

²⁵ 12/Yûsuf, 18.

²⁶ 12/Yûsuf, 27.

²⁷ 12/Yûsuf, 93.

arzulara boyun eğmek, kalabalıklara uymak, herkesleşme demek değildir. Asıl büyük özgürlük bugün bize küresel boyutta dayatılan bütün habituslara teslim olmamaktır. Sözlerimi ayıp mahrem yerlerine vakıf olup hatalarını anladıklarında Rablerine yalvaran Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın duasıyla bitiriyorum. “ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ / Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz, bize acımaz isen mutlaka ziyan edenlerden oluruz.”²⁸

Hepinizi sevgiyle selamlıyorum. Allah'a emanet ediyorum.

²⁸ 7/A'râf, 23.